IPUIN **KONTU-KONTARI**

EDOZEIN:

ERRIKOAK

I

Egun aretan, EDOZEIN izeneko errian, otz egiteneben baita be goizetik sirimiria, orregaitik gutxieiri ikustenzian bidietan.

Arratzaldean, lenengo orduan, agertu zan izparrangi-zaltzalle mutiko bat, dearketan:

"¡IPOLITO ILDA, IPOLITO ILDA!"

-II-

"¿ZEIN ZAN IPOLITO A?"

"EDOZEIN erriko guzteak ezagututenebein: Eukikoeben berrogei urte, zan luzea, mee, ezezkontzage, begitxatxukoa, uleurden, txirua, beti gertu laguduteko, gaizdun ta zaarren laguna, gaztetik galdueben beren aitamak. Geratuzan bizitzen etxetxo baten, bakarrik; etxe ostian eukan lur zatibat beren laneaz zerbaiteuki-bizitzeko; baita be, ollo batzuk, auntz bat. Etxekoaldekoak eruaten eutzan egunero, azurra saldaona artzeko.

Batenbatek lan bat eukenian, edozein lanerako, aneuan Ipolito egiteko eginbearzana. Bañe, asteko saspi egunetaitik eukitenebenian bi egun lanezko, dakuen erosteko ogi-uruna, beste lau egunetan, lagundu–alaz gaizdunari ta zaarrairi, joatenzan basoaldera batzeitura auntzentzat, olloentzat ta beren jatekoen billa; saspigarren egunean, Igandean, goizetik–gauera elizan-egotenzan oroitzegiñetan, lagunduten ondodun apaizari onek bearebenian.

Dan ori ezatezan EGUNEKO izparringian, PATXI-tik. Irakurri

ebenian dan ori, joanitzan EGUNEKO Idazkolara; an ikuzinitzan PATXIaz. Oneri itaunetzan:

- ¿Zer gaitzetik ilda Ipolito?

- Zer gaitzetik ez dakit- erantzuneuztan. Jarraitueben: "Bakarrik dakit, orainarte, ez-euela gaizdun.

Beren etxekoaldekoak, betilez, zartuzala Ipoliton etxera eruatera eguneko azurra, saldaonaegineixen ta, aurkituzan Ipolitori, euela lurrean etzinda, luze.

- Ezatendotzut auzokoak ezaneuztanlez: "Orrelan, ikuzineutzanez, geldi, da ez eben erantzuten, ni guztiz zalantztuta, andik urtenitzan, joanitzan aguro ondun-apaizenera, ezateko ikuziebena: Ipolitori etzinda lurrean, luze-luze-, arpegi-zuri margoaldiz, ez erantzuten-euela, ilda-lez itxuran. Apaizak entzun-eutzanean, itauneben: ¿Zer ezaten dozu?. Ortxen, ariñ-ariñ joanzan ikustera Ipolitori. Ni joanitzan osagillenera, onek entzun-alaz ezaneutzena, joanzan Ipolitori ikustera..".

Andik, etorrizan Ipolitoren aldeko gizon a neregana, ezateko orain entzutendozuna.

Patxik jarraitueben: "Entzuneutzanaz gizon areri, ni be joanitzan Ipolitoren etxera. An euzein: Ondun-apaiza, negarrez, osagilla oldoztuten, ta ausoko geienak ikuzinaiz gogoaundiaz Ipolitori. Aldenez zartunitzan etxe-barruan. Ikuzi ta entzuneutzenaz osagillari, idaztineben izparbarria.

Dan-dan irakuntean-dana emen ezatenzan EGUNEKO izparringian.

-III-
IPOLITOREN AURREKIA

Gau aretan, Patxi joanzan berriz Ipolitoren etxera, "gertu kusteko, entzunteko an jakineskoeben billa ta zartunizanean an

jakineben obeto idazteneben EGUNEKO –an- "¿Zelan-zan Ipolito?": "Izan-lez, ain apaltasun, eukela beren etxean, berenaurroskiaz erosita, il-kutxa-berentzat. Ori jakin-ikuzi-alaz, an, gauaretan euzanak, dagozen (ni-lez) geiago zauzkatuta. Orrelakorik, beintzat EDOZEIN errian, beinbe ezgeben ikuzi, ez-entzun".

Ipolitori ipiñi eutzain beren il-kutxan, ta ekin-ta-jarraituzean otoiak, ezkoludiak argituta, beste eguneko ordu-bat-arte, joanzeanian danak, baikotza beren etxera, goizeko amarretan izangozalako lupertua. Atzenengoa urteten Ipolitoren etxearetik izanzan zulogilla, artubearlako il-kutxaren neurriak, aldeben aguruen egiteko zuloa il-tokian. Onek urtenebenian, itxitueben Ipolitoren etxeko atea:

"An ez-zan geratu iñor, Ipolito ilda baño" –ezan eben geroago zulogillak" –irakurtenzan beste EGUNEKO izparrean.

IV
EZINZIÑISTULEZKENA

Izangozean ordu-biak iratzartusa-nean Ipolito. Lenengoan eziñeben ulertu zergaitik euen euenean. Erdijezerrizan il-kutxan ikusteko nun euen, ezkoludien-artean, ta oldoztueben (txirua izangozan bañe ez burugabekoa) an, orrelan euela zerbaiteaitik. Oldostueben: "¿Zergaitik nago ni orain emen onelan?". Ikutu-zan beren burua, gorputzgustea, ta berentzat ezan-zan: "Ni, bizirik ta ondo nago". Orretan, oldoztueben: "Ekiteko, lenengo urtenbierdot il-kutxatik". Orretan ikutueben beren aldebitak, ta aurkitueben bi sakutxu, bat alde baten, ta beste bat beste aldian. Oratu ta eregieben aldebatekoa ta, ikuzieben euela urresko ta zidarresko txanponekin beteta; beste aldeko sakuan euzela urresko: leposkoak, besokoak, txirrindolak, belarrikoak, danoreik beteta arri ederrez, pitxi arriak, arribiziak izar arriak, arri-dirdizazkoak, batzuk aundeak, danetako neurrikoak, pitxi-gorriak, exmeralak, uritxasak, arri-morantzak, ta abar.

Ikuziebenaz, aguro jeikizan il-kutxatik, oldoztuten-alaz: "Dan au ezinlezke egin txerren aundi batek edo batzuk. Lapurrak ipiñi dabe saku oneik nere aldean il-kutxan."

-"¿Zer gaitik?. ¿Zertarako?.

-Emetik urtenbierdot laister. Bañe lenago –ezan-zan berentzat: "Etxe-ostean dakoten zugatz-motzor aundea, ipiñikodot il-kutxan, estalki bategaz gañean". Ultze batzueikin itxieben il-kutxa. Ta aldabena batueben bearkoebeñberentzat, baita be bi saku txerrenkereanak, urtenzan etxeostetik joateko mendiko basora, ondo ezagututenebena; an-an-goitik ikusteko zelan izangozan –egunez- beren il-kutxan zugatz-motzo-ren lurpetakoa il-tokian.

Ta oldoztuebenlez izan--zan. Beren jakinaiaz, ikuziebelako EDOZEIN errikoak dakuella burugogonena berentzat. Lur zuloan ipiñieutzain il-kutxen-lur zuloan: ezkoargaiak argituten, baita be lorak, dan ori otoiartean Ipolitontzat. Ikuziebenaz, ezan eben: "Nere biotza aundituta ta postasunez beteta dago. EDOZEIN erriko geienak Ikuzidot ondo naidosteillako".

V
-BENETAKO AZMAKARI-AUNDEAK-
-BURUAUSTEAK-

Egun aretako gauan; Ipolito joanzan; eruatenebenaz gañean beren lagun ondun-apaizeren etxera.

Apaizak ikuzi-eutzenian Ipolitori bizirik, saku aundibategaz bizkarrean, ez eben ulertuten zelan dauena ilda, lupertuta, euena il-tokian, euela beren aurrean ¡bizirik!.

Ipolitok, alkian ezerita, ezan eutzan apaizari dan–dana zelan izan-zan. Apaizentzat ekitenzan asmakari ez erreza ulertuteko. Bañe Ipolito-az aurrean, ta onek ipiñiebenian maigañean sakuetaitik etaraeben urreak, zidarrak ta beste aberaski gusteak, dan ori zan, geratuteko zalantzako apaiza oldoztuten: -Eukala aurrian ez bat bakarrik asmakari larrei buruauste, berak erabagiteko.

Orretan, apaiza euen oldoztuten- zer izangozan aguruen egiñ-bierzala.

Ipolitok ezaneben: "Nere uztez, Klemen jauna izan lezke lagunduko- lezkenak erabagiteko, ikustendogun asmakariak".

Ezan-da-egin, dana izanzan bat.

Apaiza joanzan aguro Klemenen billa. Entzun eutzan Klemen jaunak Ipolito ondoren edesti gustea.

Elduzanean Klemen jauna apaizen etxera, (erduerdian dagozen irurak apaizen etxean biltzarrean), arek ikuzialaz an Ipolitori, emun eutzan oneri bezarkada aundibat, ezan-alaz: "¡Zu, nere lagun on, Ipolito! ¿Zagoz bizirik?. ¡Zer postasun aundia emutendostazu zagozenean neregaz, gureaz!." Ixildun batetik, jarraitueben Klemenek: "Bai, bai, apaiz gure lagun onak, ezandost dana, ezinlezkena ziñistu, ezagutu ta ikuzigabe dan ori ta dan-dan asmakari aundi oren ondoren. Orain- jarraitueben Klemenek- ikusten dotena da: ¿Nundik ta zelan ekin erabagiteko ez bat, iru, lau edo bost asmakariak dan-dan onein ondoren?. Oldoztuten dot, zuek-be egonzarella oldoztuten zeiñ izangolezken, edo zeintzuk izan lezkien onenak, lagun–duteko, erabagiteko azmakari-dan oneik. Nik ez dakit izangonaizen onena, bañe egingodot alegiñak lagunduteko azmakari dan oneitan zueiri, nere lagun onairi. Ikustendot, ekiteko:

-Lenengo: Il-bazan Ipolito, orain ¿zelan ez-ilzan?. Lurpetubaeien, ¿zelan ez dago lupertuta?.

-Osagilla ¿zelan geratukoda, ezan ebenez Ipolito il-zala, da ez zan il?

-Lapurra edo lapurrak, ipiñiebenak sakutxu oreik il-kutxan ¿zeiñ edo zeintzuk dea?.

-Onek edo oneik ¿noiz da zer egingo dau edo egingodabe il-tokian?

-Ustendot ondo oldoztubierdala ezandoten dan orreitan; baita-be beste azmakaritan, datorrein egunetan.

-Egia ezateko, erabagiteko azmakari oneik, nik ez dakot beste lagunik zuek biok baño.

-Uztendot –ezandotenlez- dan onetan dagola, gutxienetik lapur bat, ta izan lezkela ez edozein–lapurtxu. Bañe ¿zelan ezagutu, oratu lapur oreri?

-¡Goi-Goiko, Jaunen laguntasungabe ezindogu erabagi onelako asmakaririk!.

-Bañe, bizkor, ariñ ebilli biergara dan onetan. Baten edo batzuen laguntasuna bierkodot, laister ekiteko lenengo lana: ¡Ezaguto zeiñ dan lapur ori, ta aldan-lez oratu....! Ezatendotena, badakit ez dala erreza..,bañe oraindik ikuzikodot zer egin. Gaurtik ez nebenena itxaiten; dakot lan barri aundibat, ez da jareteko geroko. Oraintxe ekiñbierdot.

Jaikizan alkitik Klemen, da emun alaz bezarkadak Ipolito ta apaizari, agur bategaz, joanzan egitera beren "lan-berria".

-VI-
EGUNEKO-AN IRAKURTUTENZANA

"Erriguztea ezanlezke lagundu- eutzela Ipolitori beren betiko etxera, il-tokira, ipiñi–alaz lorak lurpeko gañean, ezkoargaiak argituten aldian, danen malkoen ta otoizartean, ezaten: Gu, Ipolito, egongogara beti zure aldian, zu, zagozelako gure biotzetan.

Ikusten dalez, an ikuzi ta entzunzanaz, EDOZEIN errikoak maitatuten-ebein anaebaterilez Ipolitori.

Errikoak burugogo-onenaz, ipiñitzoe lorak, baita-be danen biotzak lurpeko gañean. Ta dan a amaituzanenan Il-tokian, ogetamar

ezkoargaiak argituten euzein an, izanzanari ondasumen eguzkia EDOZEIN errikoentzat.

Agur Ipolito, gero arte.

PATXI"

-VII-

Apaizak eziñeben eutzi beren malkoak, ori irakurriebenean, ezan-alaz: "Nere ziñismena aunditutenda ikustendotenaz, errikoak dakuella ain burugogo-ontasuna.

Izan eizella beti orrelan.

¡ Ezkerrik-Asko, Goi-goiko Jaun gurea!.".

-VIII-

- Bañe ¿zer izangoda, errikoak jakiten badabe, Ipolito ondiok bizirik dagola?.

- Oldoztasun onek kardabatuten-dost. ¿Zelan izango-da jakitenbadabe egia?.

- Baita-be aberaski oneik, iñok ez dakienak nundik zeñeri lapurtu deazen, egotean nere etxean; dakot burugogoa erreminduta, irakiten-lez, nik ez naidotelako beste aberastazu-nik ondo egiñ baño daneiri ¿Noiz ikuzikonaiz azketuta, kateioneitaitik?.

- Goi-goiko Jaun, on: ¡Ezkatutendotzut azkatuneitzu kateoneitatik!".

-IX-

GAU ARETAN

Lau mutill euzein izkututa il-toki ormak-ostean, lau kantuetan, itxaiten zeiñ agertukozan Ipolitoren il-etxera.

Gau aretan, il-tokialdebaten, etzinda-lez euan zulogilla-be, zainduten.

Gaberdian baño geiago, izangozea ordubatak inguruan, agertuzan estaldibaltz bategaz gañean, baten bat, eruatenebenak esku baten aga bat, bestean burniaga bat. Zuzen joanzan Ipolitoren il etxera. Orduan, an, dana zan ixilltasuna.

Ezautzeko arek, aguro ekinzan agaz etaraten lurra. Ikustenebeñak, izkututa dagozen, ixill-ixillik. Zainduten euzein mutil-batek aurrikieutzan, ezautzekoari, arritxu bat.

Ezautzeko a, geratueben beren "lana" geldi, zatibaten. Gero, jarraitueben berriz, etaraten lurra. Bañe, aretan, entzunzan, gogor ezaten ebela (zulogillena zan): "¿Zer egiten dosu or?". Ori entzun-alaz ezautzeko gizona, geldituzan, bañe ortxen, il-toki lau aldetik urten-ebein lau arri ezautzearentzat. Ortxen, onek jareben dana an, ta igezik, atxintxika joan-zan iltokitik, bañe ez orregaitik geratuzean arrikarak ta dearrak, ezaten: "¡Zu zara lapurra!. ¡Zu zara lapurra!". Arribatek jo-eutzan buruan-, bañe ezautzeko a ez zan geratu, joanzan igezik, galduarte aldeko basoan.

Ikuzi ta egiñebeñaz lau mutillak joanzean baikotza beren etxera lotara. Geratuzan zainduten zulogilla, izkututa.

-X-
GOIZ ARETAN

Egun-barri aretan EDOZEIN errian, goizean, jakinzan esne-saltzalle batetik, beren bidean ikuziebela, zugatz-baten, gizon bat euela lokarri baten dingilizka.

¡Ori bai-zan izpar ikaragarria!

-¿Gizon bat dagola dingilizka lepotik lotuta lokaraz, zugatz baten, ill-toki bidean? ¡Alakorik!.

-¿Zeiñ-da? -¿Zeiñ-da?- itaunteneien, a entzunebeiñak.

Izparbarri aregaz, EDOZEIN errikoak dagozen zauskadatuta. Erriko naguzitzak ekiñ ebein azteraldeak. Bañe ¿zein zan buru-erkailtza? Jakin-ebeñean buru-erkailtza, zala erriko naguzitzaren ixil-gordaria, EDOZEIN-errikoak geratu zean abozabalik.

Bañe erriko naguzitzak jakinebenian beren ixilgordaria zala buruerkaitza areri emunentzan biotzeko-miña osagillen arduran. Onek, auzitegiosagille-lez, aitortuko-eben ixil-gordaria, ilda euela ta zergatik.

Orretan, bigarren erriko naguzitzak egin biarren, lenengoen bearren lana. Ta au zan, Klemen jauna.

EGUNEKO izparringitik, errikoak jakin ebein, ikaragarri-barri guste a.

Bañe errikoarten ezatenzan buruerkaitza jokalaria zala ta, lengoko aztean, diru azko galduebela.

-XI-
ABARROOTS-TIK IXILTOKIRA

Klemen jauna ez-zan beinbe aztu, berentzat asmakari lenengoa zana, ta egun aretako goiz-goizean ikuzi-zan apaizaz, ezateko oneri, erabagi ebela Ipolitaren etorkisun on bat.

-¿Zelan? ¿Nun? Itaunetzan apaizak. - Klemenek erantzun-eben:

-Gaurko gauan etorrikoda ona, Prantzisko Anaia, eruatera Ipolitori lekaietxera, euren jantziaz (ondo txantxota, burutik oñetara), ta, onek nai-badago geratuteko an betiko, naimots-lez, Nikol- Anai, izen barriaz; euki-alaz an lana egun gustietan, jateko, oia; beren auntza, olloak, beren etxeko gauz danak.

Ipolitok entzunebenian, erantzun-eben: "¡ Bai, bai, ni gertu nago:

Klemen jaunak eskuratu dostenaz, orrelan ez naiz egongo, orain-arte, bakarrik, egongonaiz galpetuta. Bai, bai, ori naidot, gertuta, pozik nago lekaidetxean bizi ta egiteko danetako lanak egunero.

Ori nai dot nik. Geiago ezan eben Ipolitok: "Ni bizinaizen etxetua naidot izan edilla ikastetxebat. Nere gauzetan dago nere idazti bat: Ori ezatendana. Da ori, naidot umientzat izanedilla".

-Bañe- itaunen apaizak: ¿Badakixe Ipolitoren edesti gustea?.

-Bai- erantzun eutzan Klemenek. -Dakixe guk baño geiago ta obeto.

-¿Zelan da ori? – itaunen berriz apaizak.

-Prantzisko Anaia da–dakintzunlez-osagilla. Berak ezaneustan, IPOLITOK euki ebena, lo-lez edo ilda-lez geratutea dala katalepsie. Geiago ondiok. Ezaneuztan: Ori ez da emuten zarri. Orregaitik-jarraitueben-: Ez gara larrituten, dakiuleko ez gauzela betiko Lur-ean. Iñok ez daki noiz ta zelan ilgogada, Goi-goiko Jaunak baño."

Apaizak ezan eben: "Ori bai da egia".

Baita-be, ezan eutzan apaizari Klemen jaunak: -Badakit zu zagozela nekagarri, Ipolitok ekarrieben "gauzaitik", ona. Ba, gaurko gauan eruangodot dan-ori ERRIKO-ETXERA, ta an, gordekodea, giltz-peian, leku on baten. Orain arte iñok ez dago ezan ezer orren ondoren. Ez dakiu zeiñ dan jabea. Ori jakiñarte an egongodia. Bañe orretan egiñgodana izangoda, lagiaz. Onen ondoren nik ustendot, ez bada agertuten iñor "gauz" orrein jabea-lez, izan lezke urtebaten edo biurteian, ori ikuzikoda, ikuzikoleske; izan lesken onena etaratea norekgeiago-emutendabea, ta batulezkenaz, eltzen danaz, ezarri etxeak: ATSOTERIA –AGURETEGIA- UMEKUR ETXEA.

-Entzunentzebenaz, apaizak, Klemeneri, arek ezan eben:

AMEN."

Danorretan, apaizak, Klemenek, Ipolitona, Lekaidetxeko, ta "gauzen" ondoren, iñok ez ekixen ezer errian.

-XII-

"EGUNEKO" IZPARRINGEAN

"Errikoak, egunero doiaz IL-TOKIRA eruaten, ipiteko Ipolitori, lorak, ezkoargaiak, ta ezateko otoiak. Dan orreik ezaten dabe: "gure Ipolitori", argiñ-alaz ezkoargaiak.

¡Zer aundea da, zer ederra da burugogo-ona!.

PATXI"

-XIII-

¿IZKUTUTA?

Izen–buru onegaz: "¿IZKUTUTA?" urteneben EGUNEKO izparringian, galdekuntz-lez, irakurten-zana: "Edozein erriko gizon aundikienakobatek, Armiarmasare jauna iñok ez daki dagoen edo ez dagoen errian. Izan dalez erriko mailegarri aundienetakoa, jasaileaitik, jakindagu dagozela beren billa. Jo ta jo –ezatendabe-irabaigoizalearen etxeko atea, ta ez dabe entzuten, erantzunik. Baleuki-ko, jaun andiki jasaileak ezandozku, dagola "arduratztuta", Armarraun jaunen, mailegariak dakolako gaidumen baituran.

-Ona izangoleske, berentzat ta beren kopurutsu, bezeroakarientzat erakutzi eizen beren arpegia-ezaten dabe dakueñak emunda baiturak mailegarriri.

PATXI"

-XIV-

IZKUTUKI

Egun areitan erriko mutiko batzuk, dagozen jolazean Armarraunen jaun etxealdian, pelotabategaz, ta au zartuzan etxearetako zuloaundibaten. Mutikoak zartuzean zuloaundiaren pelotien billa ta, ikuzi-ebein euzela Armarraun jaunen etxean.

Etxearenbarruan, ipiñizean mutikoak begira aldegustietara, ta ikuzi ebeiñ, bildugarria zala an dana. Bildurrez-beteta, urtenebeiñ andik, bañe joanzianean, euren etxera, ezan-eutzoen euren aita-amari, pelotien billa, zelan zartuzian mutikoak zuloaundibatetik Armarraun jaunen etxean ta, an ikuziebeñaz, bildurtuta urtenziala ariñ-ariñ andik.

Mutikuen aita-amak entzunentzanaz mutikuairi, jakiñez, irakurriebeñaitik, EGUNEKO izparringian idaztiebena PATXIK, ipiñi zian oldoztuten, zer ikuztuki izanleskien Armarraun jaunen ondoren; atzenian oldoztuebeiñ, onena izangozala ixillik-egotia. Alabe gau aretan joanbearzean Ipolitoren il-beilara. Beste egunian joanzian errikodaneinartean, lagunduten Ipolitori il-tokira, da andik euren lanetara.

Bañe, beste egunean ikuzi-alaz Armarraun jaun etxe aurrean euzela batzuk, ta oneiñartean euela errizaña, mutikoarein aitebatek ezaneutzan errizaiñeari, ba-ekixen Armarraun jaun-etxealdebaten euela, orman, zulo aundibat.

Errizañak itaun eutzan: "¿Nun? ¿Nun dago zuloaundi-ori?

Gizonak erantzun eutzan, mutikobatzuri entzuneutzana: "Nik ez dot ikuzi ezer, bakarrik dakit entzun-ebena".

Errizañak entzuneutzanaz gizon areri, joanzan ikustera etxe aren alde gusteak, ikuzieben-arte nun da zelako aundia zan zulo a.

Oldoztueben, onena izangozala joatia ERRIKO-ETXERA, ezateko, jakin da ikuziebena KLEMEN jaun erriko naguzitzari. Onek entzuneutzan errizañak ezaneutzana, ta ondo oldostuta gero, ezan eben:

-Iñor ezinlezke zartu bestebaten etxean. Itxaiñ-eizu, gertatutendoterartean bidia egiteko ondo eginbierkodana.

Errikonaguzi-tzariak, gaitueben epallebat, agindie epaikitzareneaz; ta ortxen ezaneutzan errizañari: lagundueizu epailleari ta onek ezangodotzu, zer, da zelan egingodezu berak agindukodabena, an. Orrelan-ba, epallea, onen ixil-gordaria ta errizaña onen gizonaikin joanzian, da elduzinian etxe aretara, jo-ta gero irubidar, gogor, atia, erantzunik gabe, joan-da-zartuzean aurretik errizaña,ta beren gizonak, baita be, epallea, onen ixilgordaria, zuloaundiaretatik Armarraun jaunen etxean.

Epallak, an barruan, deitueben, gogor, iru bidar etxekojabien izena, ta ez-euen euki erantzunik. Orrean ezan eutzan errizañari, ikuzieigun, poliki-*poliki,* emen dagon dan-dana, ixil-gordariak idaztendabenartean an ikustenzan dana.

An ikustenzan nastapil aundiena, zikiñtasun aundiena, usandiaundea, indaregiñ, lapurketa-en aztarnak ikustenzean.

Atzenian argiratuebein, lurrean, bazter baten, gizon-zar bat, euena zentzu-gabe. Epallea ondoratuzan gizonareri, ta antz-emureatzan, etxearetako jabeari. Ortxen ezan-eutzan errizañari: Oraintxe bierdot egoneizen emen osagilla; bialdueizu gizon bat beren billa.

Bitartean jazo ebein lurretik gizon areri, ipiñi eutzain an euan oge zar baten. Ikustenzan lo-lez zentzu-gabe, ikustenzan, gogor, jo eutzala baten batek, buruan,mosuan.

-XV-
UZTENDANA DALA LUR-EN JABEA

Itxaiten euzenean osagillari etxeko zuloaundi aurrean, Patxi izpar-idazlea ta beste gizon bat, au ipiñi zana Patxiñen aldian. Gizon a ¿zein zan? Orain jakingodabe irakurleak.

Patxi, itxaiten euenian noiz errizañak iztengotzan, zartuteko Armarraun jaunen etxera, bitarten, bezte gizonak, ez-zana ezaguna, ezan eben:

-Eziñdot ulertu zergaitik ez dostain izten zartzen etxe orretan beste- batzuk zartudeanlez zulauaundi orretatik, neri ¡izan-naizenez!.

PATXIK: ¿Zeiñ zara zu?

BESTEAK: ¿Zuk ezdakitzu ni zeinaizen?. Ba, jakineizun:
ni naiz LUR-gustien jabea, aundiartean-aundikiena.

PATXIK: ¿Ori bakarrik?

BESTEAK: Ez ori bakarrik, ori baño asko geiago.

PATXIK: ¿Zelan da ori?

BESTEAK: Nik badakit illargia nundik urtetendan, ta gaur
oratukotzat, izan eixen nerea bakarrik.

PATXIK: Ta ¿gero?.

BESTEAK: Iñok ez daki eguzkia dagola urrez beteta, ta nik,
nik bakarrik dakit nundik urtetendan, ta
orrelan oratukotzat, izaneixen dan-dana nerea.

PATXIK: ¿Zurea bakarrik?.

BESTEAK: Bai, nerea bakarrik ¡Bañe geruago ikuzi-kodot,
zer aundikiri ipiñi an zainduteko.

PATXIK: Ta orain ¿zer egitendozu emen?.

BESTEAK: ¿Orain emen?. Itxaiten, jakiteko zergaitik
ez dozten jareten errizaiñ orrek ¡naizenez Ni!,
¡Lur-gustien jabea, ta laister illerargiñena ta
eguztiguztiena!, zartzen zuloaretatik etxe
orretan, bestebatzuk zartuzeanlez, nik be
ikusteko zer dagon an barruan.

PATXIK-dan-dan a entzunebenaz oldoztu eben: "Au bai-da ona. Etorrinaiz izpar aundibatetik, da orain ikuztenaiz, beste, ez aztuteko beinbe izparbateaz.

-XVI-

UZTE-GABE BESTE BAT

Dana bakian ustenzanean euela an, beste uste-gabe bat argituzan. Patxik ikusi eben Arrmarraun jaunen etxeko zulo aretik ta sukaretik azizala urteten keia, baita be ikuzieben tellatupe alde-aitik aldebatetik urtenzala su-lambo bat, susko-miñ-luze-bat bezela, ta oldoztu eben Patxik: "Or barruan ¿errekata bat izan lezke?". Ba, ¡ori zan! ¡errekatabat!. Orretan, etxearetan-barruan, euzeiñak aldebeiñez, banan banan urtenzean andik, etxearetako-zulo aretik, ta zian: epalla, onen ixildugordaria, errizaña ta beren gizonak, danak estulka negar-jarrioetan.

Ikustenzan, aizeak lagundututenebela erreketa-areri. Laister suak oratueben zuzajea, au guztiz zarra, onena laister erreteko.

Ausokoak, gizonak, andrak, gasteak, errizañak dan danak, guztietako ontzieikin, egotzitenebein ura itxunduteko sua, bañe aldebatetik aizea, bestetik beti kei geiagoaz aldeguztietaitik ezinlezkien eutzi erreketa a; gero jakinzan etxe a euela atuxar, zardilleri dana errekiñtz beteta, an dana zala sukin.

Batzuk itauneitein: ¿Nun dago, zeñek daki nun dagoen Armarraun jauna?" Onen ondoren iñok ez ekixen ezer. An ikusten zana zan zua ta keia ugari. Ikusten euzenak ikuziebein jauzizala, errituzala, tellatu gustea zapalduten onek beian euen dana, aunditu alaz alde gustietaitik keia.

An euzein artean ikusten suketa a, bezte azko aztean zian: epalla, ixildugordaria, osagilla (orduantxe elduzalako leku aretara), errizaña beren gizonaikiñ, Patxi, oneik ikusten ezinlezkena itxungi. Baita-be agertuzan an Baleuko-ko jaun aundikia didarka: "¿Ta, oraiñ?. ¿Nun dago leku guzti orretan, nere-zidarrezko-eskutoki-makilla? ¡Nik-emunebena, gaudimenean! ¿Nun, nun dago?.

Patxik, ikuzi ta entzunebeñaz an, gaueko amarretan, joanzan, beren-betiko lanean, EGUNEKO idazkolara.

Dan orren ondoren egun aretan ikuzi ta entzunebenaz eukien izparbarri-idazleak lan ugari aztebatzuetarako. Baita, ekiteko, errikoartean ekinzian, jarraituteko urtietan, egiten euren izuzkiñak ta balizkoak zelan ekin-lezkezan sureko aundi a.

-XVII-
"IPOLITO" UMIEN IKASTETXE

Ille batzuk geruago, eregituebein EDOZEIN errian, izeneko: "IPOLITO" "UMIEN IKASTETXE", erriko guztien poztasunaz.

Nikol-Anaiak, ezaneben anareartean: "Gure erriko umeak eukiko dabe, nik ez-eukiebena". "Azko poztutenaiz gure errimaiteko umetxuak dakuellako nik ez-eukinebena umea-nitzanean".

Ipolitoren ondoren, batzuk ezan ebeiñ errian, aren bizitza izan zala santubatena bezela. Bañe beren izenaz eregi zanetik umien ikastetxea, ori aztuzan, geiago, erriko margolariak Ipolitori margotueutzenetik ta au ipiñizan umien ikastetxean.